MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta tat-13 ta' Novembru, 2013

Citazzjoni Numru. 994/1971/1

Zaccarija Calleja
vs
Ignazio Gatt u b'digriet tat-13 ta' Novembru 2013 il-gudizzju gie trasfuz f'isem Speranza armla minn Ignatius Gatt; Joseph, Carmel, Miriam xebba, Philip, Paul, Alexandra, xebba, u William ilkoll ahwa Gatt, *stante* l-mewt ta' Ignatius Gatt fil-mori tal-kawza

Il-Qorti,

A. CITAZZJONI:

Rat ic-citazzjoni ta' l-attur li biha ppremetta:

Illi l-attur ghandu n-negozju tat-trobbija tal-flieles u majjali f'*Victory Farm*, in-Naxxar, u hu kien jitmaghhom ghalf jghidulu *"concentrate"* li hu maghmul apposta a bazi ta' dieta bilancjali ghat-trobbija efficjenti ta' l-imsemmijin annimali;

Illi l-attur fl-1969 u fil-bidu tal-1970 kien jixtri minghand il-konvenut dan l-ghalf li kellu isem "TAGNAZ" u li kien jigi fornut fi xkejjer li fuqhom kienet tkun ukoll indikata, kif trid il-ligi, il-percentwali ta' *"protein, oil* u *fiber"* fl-istess *"concentrate"* (Dok. A).

Illi ghall-ahhar ta' l-1969 u ghall-bidu ta' l-1970 il-*"concentrate"* li kien qed jigi fornut mill-konvenut ma kienx tal-kwantita` ordnata mill-attur u ta' dik indikata fuq l-ixkejjer u lanqas ma kien konformi ma' dak li tesigi l-istess ligi *cioe*` l-Att IV ta' l-1965, Att biex jaghmel provvediment dwar il-fabbrikazzjoni u l-bejgh ta' hwejjeg ghall-ikel ta' l-annimali u hwejjeg ohra incidentali ghalihom, fosthom l-artikoli 5, 7 u 8;

Illi bhala konsegwenza ta' dan in-nuqqas l-attur sofra danni konsiderevoli konsistenti fil-mewt ta' flieles, tigieg u majjali u fin-nuqqas ta' produzzjoni ta' bajd;

L-attur talab lill-Qorti:

Tiddikjara u tiddeciedi ghar-ragunijiet imsemmija, illi l-konvenut hu responsabbli ghad-danni li sofra l-attur;

Tikkundanna lill-konvenut ihallas lill-attur dik is-somma li tigi mill-istess Qorti likwidata, jekk hemm bzonn permezz ta' periti nominandi, bl-interessi kummercjali skond il-ligi u bl-ispejjez, komprizi dawk ta' ittra ufficjali tas-6 ta' Mejju, 1970.

Il-konvenut gie ngunt ghas-subizzjoni.

Rat id-dikjarazzjoni, il-lista tax-xhieda u d-dokumenti prezentati mir-rikorrent.

B. ECCEZZJONIJIET:

Rat in-nota ta' eccezzjonijiet tal-konvenut li permezz taghha eccepixxa:

Illi d-domandi ta' l-attur huma infondat u jinsabu intizi biex jehles mill-kreditu tal-konvenut ghas-somma ta'

£12169.16.0 dedott quddiem dina l-Qorti u differita ghall-provi ghas-seduta tal-11 ta’ Jannar, 1972;

Illi minghajr pregudizzju u, ghal kaz li l-attur jirnexxilu jipprova li sofra xi dannu zghir dana ghandu jigi limitat ghall-perijodu bejn 16 ta’ Novembru 1969 u l-gurnata li fiha waqfu l-fornituri ta’ *concentrates* billi ghar-rigward tal-fornituri precedenti t-talba tinsab perenta mill-preskrizzjoni ta’ sentejn u fit-tieni lok ghandha tkun ristretta ghal xi telf ta’ flieles u mhux ta’ annimali ohra;

Salvi eccezzjonijiet ohra.

Rat id-dikjarazzjoni u l-lista tax-xhieda prezentati mill-konvenut.

C. PROVI:
Rat id-digriet tal-5 ta’ Mejju, 1972 li permezz tieghu gie nominat il-Professur Anthony Jaccarini.

Rat li fid-29 ta’ Ottubru, 1974 il-Qorti laqghet it-talba biex jigi allegat mal-atti tal-kawza l-process 319/70.

Rat ir-rapport tal-Professur Anthony Jaccarini li fih semma:
“L-esponent wara li kkonsidra x-xhieda kollha kif ukoll id-dokumenti li gew esebiti seta’ (1) jikkonkludi li kien hemm provi bizzejjed biex juru li l-*“concentrate”* ta’ l-ghalf fornit lill-attur mill-konvenut kien ta’ kwantita` differenti minn dik ordnata mill-attur u ta’ dik indikata fuq l-ixkejjer ta’ dan il-*“concentrate”* u (2) jistabilixxi li l-kawza tal-mewt ta’ l-annimali kien wisq probabbli dovuta ghal xi infezzjoni u li din l-istess marda setghet tikkaguna n-nuqqas fil-produzzjoni tal-bajd tat-tigieg.

Il-provi ghal ta’ l-ewwel huma:

(i) id-dokumenti A, B u C (Cit. Nru. 319/70) li juri car li kien hemm nuqqas ta’ proteini jigifieri 43.8%, 39%, 39.25% kontra 48% li kien indikat fuq l-ixkejjer (Dokument A – Cit. Nru. 994/71);

(ii) l-ammissjoni tal-konvenut rigward in-nuqqas ta' *"fishmeat"* li seta gab dan in-nuqqas ta' proteini (seduta ta' l-4 ta' Mejju, 1976);

(iii) ix-xhieda ta' John Buttigieg dwar il-kulur bajdani tal-*"concentrate"* mentri solitament dan kien ikun ta' kulur iswed (seduta ta' l-4 ta' Lulju, 1975);

(iv) ix-xhieda ta' Joseph Falzon li sema' lill-konvenut jghid lill-attur li "il-gwiez mhux hazin izda mhux komplut" (seduta ta' 27 ta' April, 1976).

Hija wkoll l-opinjoni ta' l-esponent li ghalkemm il-*"concentrate"* kellu dan in-nuqqas ta' proteini u l-valur nutritiv seta ghalhekk naqas, il-*"concentrate"* ma kienx jista' jigi kkunsidrat, f'sens assolut, <u>bhala hazin</u>.

Ghal dik li hi kawza tal-mewt ta' l-annimali kif ukoll in-nuqqas tal-produzzjoni tal-bajd tat-tigieg, ix-xhieda tat-Tabib Veterinarju Frank Cassar turi bic-car li l-annimali kienu qed isofru b'xi mard infettiv li seta kien dovut ghal mikrobi bhala ma huma E. Coli u S. Typhi. Dan gie stabbilit minn Dr. Cassar innifsu f'diversi okkazzjonijiet.

Wara dawn il-konsiderazzjonijiet l-esponent skond l-inkarigu moghti lilu ra bir-reqqa x'relazzjoni setghet kienet tezisti bejn in-nuqqas ta' proteini fil-gwiez u l-infezzjoni msemmija. Minghajr dubbju, in-nuqqas ta' proteini fil-ghalf mhux, jew se, il-kawza ta' infezzjoni li din kif diga giet maghmula referenza aktar 'il fuq huwa dovut ghall-mikroorganizmi bhal ma huma l-mikrobi. Huwa maghruf li f'kwalunkwe popolazzjoni ta' organismi hajjin bhal ma huma l-bnedmin u l-annimali jkun hemm percentwali indeterminata ta' individwi li ghal diversi raguni bhal ma huma l-estremitajiet ta' l-eta`, il-kliema, is-sess, it-tqala, nuqqas ta' ikel li jsostni u ohrajn, li jkunu aktar suxxetibbli minn ohrajn ghal mard u partikolarment il-mard infettiv. Ghalhekk wiehed jista' jikkonkludi, *a priori*, li "passa" specjalment meta l-annimali jkunu qed jigu mrobbija b'mod intensiv kif hi l-usanza moderna (u kif jidhru mix-xhieda l-"Victory Farm" ta' l-attur tista' tigi kkunsidrata bhala wahda moderna) ghandha ggib maghha certu

numru ta’ mwiet. Minn dan jidher li n-nuqqas ta’ proteini fil-gwiez ma setax b’mod assolut igib il-mewt ta’ numru ta’ annimali hekk f’daqqa izda minghajr dubju kkontribwixxa ghall-mewt ta’ l-annimali billi zied is-suxxetibilita` ta’ l-annimali ghall-infezzjoni.

Fl-opinjoni ta’ l-esponent dan il-kontribut ma jistax gustifikament jeccedi bhala medja aktar mill-10 per cent.

Ghal dik li hi likwidazzjoni ta’ danni peress li l-esponent huwa bniedem xjenzat u ma hux bniedem legali u in vista tal-fatt li hemm kawza pendenti bl-ismijiet inversi dwar debitu dovut ghall-prezz ta’ l-istess gwiez bir-rispett ihalli lil Qorti sabiex tesprimi skond il-principji legali l-mod li bih dan il-fattur ta’ mhux aktar minn 10 per cent ghandu jigi kkunsidrat min-naha l-wahda ghal-likwidazzjoni ta’ danni sofferti mill-attur u min-naha l-ohra ghad-debitu pretiz ghall-prezz tal-gwiez mill-konvenut. Fl-ahharnett huwa opportun li wiehed jinnota li mhux gustifikat li wiehed jikkonkludi li dawk il-konsenji li fuqhom ma saritilhomx l-analisi kienu necessarjament nieqsa wkoll mill-proteini.”

Rat li fit-8 ta’ Ottubru, 1981 giet prezentata n-nota ghan-nomina ta’ periti perizjuri.

Rat ir-rapport tal-periti addizzjonali Dr. Lawrence Caruana, Anthony Serracino Inglott u Maurice Zarb Adami assistiti minn Dr. Richard Galea Debono li fih issemma:
“Fir-rigward tan-*nexus* li jrid ikun hemm bejn in-nuqqas ta’ proteini li nstab fil-gwiez u t-telf li sofra l-attur f’majjali u flieles, il-Profs. Jaccarini qabel pjenament ma’ dak li xehed il-veterinarju Tabib Frank Cassar, u cioe` certament id-dieta dghajfa tista’ facilment tirrendi kwalunkwe haga hajja iktar suxxettibbli ghal-mard u l-infezzjoni, milli din kienet tkun fil-fatt, kieku kellha dieta korretta u bilancjata. L-esponenti jaqblu pjenament ma’ din il-konkluzjoni u hawn jaghtu l-konferma taghhom.

Ghalhekk una volta stabbilit li tassew hemm *nexus* f’dan il-kaz bejn l-inadempjenza kottrattwali u t-telf reklamat, l-esponenti ghandhom il-kompitu li jidhlu fil-kwistjoni ta’ jekk

in-nuqqas ta' proteini f'dan il-kaz kienx il-fattur eskluziv fit-telf, jew kienx biss fattur kontributorju.

Jigi osservat minn issa li mix-xhieda li kien ta l-veterinarju Frank Cassar, it-telf li sofra l-attur kien minhabba mard infettiv. B'dan li certi mikrobi jattakkaw l-organizmu, idghajjfuh u anki jgibu l-mewt tieghu. Infatti t-Tabib Cassar kien specifiku u semma l-prezenza ta' "Defoide" u "E.Coli". Minn imkien ma rrizulta li l-annimali mietu per kawza ta' emacjazzjoni, cioe` min-nuqqas ta' nutriment.

Dan il-fatt gie wkoll kostatat mill-perit gudizzjarju, *vide* fol 101 tal-process. L-istess perit kompla jzid:

"Minghajr dubju n-nuqqas ta' proteini ... ghandha iggib maghha numru ta' mwiet."

A skans ta' ekwivoci l-periti jaqblu li f'dan il-kaz, si trattava zgur ta' "passa" u dan johrog kemm mix-xhieda msemmija tat-Tabib Cassar, u f'kontro-ezami ta' l-attur f'dan il-process, fol 38 li minnha johrog li t-Tabib Cassar qal lill-attur "issa ghandek dak li kellek sentejn ilu."

Billi l-periti jsibu li dan il-fatt jirrizulta, huma jaqblu wkoll pjenament mar-ragunament tal-Profs. Jaccarini li gie riprodott verbatim a skans ta' ripetizzjoni.

L-esponenti josservaw ghalhekk illi n-nuqqas ta' proteini fl-ghalf ma setax kien il-kawza unika tat-telf ta' mard. Dan kien biss fattur li baxxa r-rezistenza ghal dak il-mard ta' certa percentwali ta' dawk l-annimali affetti, u serva biex ikattar in-numru ta' dawk minnhom li kienu fatalment suxxettibbli ghall-mard. Dejjem kien ser ikun hemm certa percentwali ta' telf mill-mard li laqat il-*farm* ta' l-attur [*recte* konvenut], anki li kieku l-ghalf kien skond l-*ispecifications*. Li gara pero` kien li dak in-numru ta' mwiet zdied b'xi percentwali.

L-esponenti huma tal-fehma li filwaqt li b'metodi ta' analizi xjentifika jista' jigi determinat x'nuqqas ta' proteini kien hemm fl-ghalf, u fil-fatt dan sar, u jidher illi l-medja kienet li hemm nuqqas ta' cirka 25% ta' proteina;

Madankollu l-grad ta’ kontribuzzjoni ghall-imwiet a kawza ta’ tali nuqqas mhix xjentifikament mizurabbli. Huwa wkoll eskluz li hemm xi relazzjoni matematika bejn il-percentwali tan-nuqqas u l-percentwali ta’ mwiet zejda per konsegwenza. B’hekk per ezempju jkun xjentifikament infondat li wiehed jghid li 25% nuqqas ta’ proteina gab 25% iktar imwiet, u ghalhekk dan l-argument irid jintesa.

Jibqa’ mela li kull ma tista’ ssir hija valutazzjoni pjuttost generika ta’ x’setghet kienet ir-relazzjoni numerika bejn nuqqas ta’ proteina u mwiet addizzjonali. Fi kliem iehor trid bilfors issir valutazzjoni u stima “*arbitrio boni viri*”, pero` fuq ebda kriterju xjentifikament mizurabbli.

Il-periti nnotaw li l-perit gudizzjarju ffissa din ir-relazzjoni fil-percentwali ta’ 10% *cioe*`, li n-nuqqas ta’ proteini f’dak l-ghalf, gab mieghu l-mewt ta’ 10% mill-annimali iktar minn dawk li kienu xorta wahda jmutu. L-esponenti in vista tal-premessi li saru, ma jarawx li din il-figura tikkozza ma’ xi norma xjentifika, u huma tal-opinjoni li fil-fatt il-figura hija “*of the right order*”, u ragjonevoli. Ghal dawn il-motivi ma jsibu ebda ragjuni li jiddisturbaw ir-relazzjoni tal-perit gudizzjarju fuq dan il-punt u jissottomettu l-konferma taghhom.

Billi fil-provi ma gewx konstatati la t-telf soffert f’numru ta’ annimali, u produzzjoni ta’ bajd, u lanqas ingabu provi dwar prezzijiet ta’ l-istess, fiz-zmien tat-telf, l-esponenti ma ghandhomx bazi biex jghaddu ghal-likwidazzjoni tad-danni.”

Rat li fit-13 ta’ April 2005, gie nominat Dr. Vincent Galea bhala Perit Legali.

Rat ir-rapport tal-Perit Legali Dr. Vincent Galea li fih semma:
“KUNSIDERAZZJONIJIET:

9. Illi fis-seduta mizmuma quddiem l-esponenti nhar it-8 ta’ Lulju, 2010 il-partijiet kienu qablu li l-provi f’din il-kawza

u fil-kawzi l-ohra bin-numri 875/82/CFS u 319/70/CFS ghandhom jaghmlu stat u prova f'kull kawza.

10. Mill-provi migbura u akkwiziti mit-tlett processi hawn appena imsemmija jirrizulta s-segwenti:

i. Bejn il-partijiet kien jezisti negozju u dan fis-sens illi Ignazio Gatt kien ibiegh lil Zakkarija Calleja ikel ta' l-annimali.

ii. Skond ma jirrizulta minn fol. 4 tal-process bin-numru 319/70, Ignazio Gatt kien biegh lil Zakkarija Calleja ikel ghal annimali fl-ammont ta' Lm12,169.16 u dan bejn Frar, 1969 u Frar 1970.

iii. Meta Ignazio Gatt ra li Zakkarija Calleja ma riedx ihallsu ghal-ikel li kien gie konsenjat lilu u accettat minnu, u wara li Gatt fehem x'kienet il-problema ghan-nuqqas ta' hlas, il-partijiet kienu qablu li jitqabbad il-veterinarju Frank Cassar u li huma kellhom joqghodu fuq dak li jghid. Di fatti, kien ittiehed *sample* ta' l-ikel u ittiehed biex jigi ezaminat mid-Dipartiment ta' l-Agrikoltura. Ignazio Gatt fix-xhieda moghtija minnu fl-1 ta' Ottubru, 1970 jistqarr illi "Skond dan ic-certifikat irrizulta li kien hemm xi differenza zghira fil-kontenut tal-proteina fl-istess gwiez." X'hin hareg ir-rizultat, Calleja qal lil Gatt li huwa kien ser jibaghtlu l-kont ghal hsara li saret. Wara li ghadda ammont ta' zmien u dan il-kont baqa ma giex, Gatt beda jinsisti ghal hlas u meta Calleja ma hallasx, ghamillu l-kawza.

iv. Il-gwiez li Gatt kien ibiegh lill-Calleja kien jithallat hawn Malta minn Gatt stess wara li dan ikun gab il-materja prima minn barra. Gatt ighid illi x-xoghol tat-tahlita tal-koncentrat kien bdih fil-1965 u li Calleja beda jixtri minghandu madwar sentejn wara li kien beda jhallat.

v. Ignazio Gatt ighid li t-tahlita tal-koncentrat kienet tikkonsisti fi:

(a) *fishmeal* (15%);
(b) *meat and bone meal* (30%);

(c) *feather meal* (10%);
(d) *soya bean meal* (20%);
(e) *ground nut meal* (13%);
(f) *sunflower meal* (10%); u
(e) *distillers solubles* xi (7%).

vi. Mat-tahlita, Gatt kien jitfa’ ukoll il-vitamina A u l-vitamina D3. Dawn iz-zewg vitamini pero` ma kienux jintefghu direttament mat-tahlita izda mas-*soya meal*. Gatt jammetti fix-xhieda tieghu li s-*soyabean meal* u s-*sunflower meal* gieli kienu jkunu anqas izda l-*meat* u l-*bonemeal* u l-*fishmeal* dejjem kienu jkunu konsistenti.

vii. Din it-tahlita Gatt kien ibiegha ghat-tigieg biss u ghall-flieles biss. Ghal majjali kien jaghmel tahlita ohra. Gatt ighid ukoll li lil Calleja dejjem beghlu tahlita ghat-tigieg u li tahlita ghall-majjali qatt ma beghlu.

viii. Fil-bidu tas-sena 1970, Calleja informa lill-Gatt li huwa kien ser jibda jixtri nofs il-bzonnijiet tieghu minghand Joseph Darmanin u n-nofs l-iehor kien ser jibqa jixtrih minghand l-istess Gatt...

Ikkunsidra;

11. Fl-ewwel eccezzjoni tieghu, il-konvenut Ignazio Gatt jghid li d-domandi ta’ l-attur huma infondati u jinsabu intizi biex jehles mill-kreditu tal-eccipjenti ghas-somma ta’ £12,169.16 dedott quddiem dina l-Qorti u differita ghall-provi ghas-seduta tal-11 ta’ Jannar, 1972.

12. Ghandu jirrizulta bil-wisq car, li din l-eccezzjoni, jekk tista’ tissejjah hekk ma ghandha l-ebda fondament legali. Irrizulta li bejn il-kontendenti kienet inqalghet kwistjoni dwar il-*concentrate* li l-konvenut Gatt kien biegh lill-attur Calleja. Dan il-fatt huwa rikonoxxut minn Gatt stess, meta fil-kawza bin-numru 319/70 fl-1 ta’ Ottubru, 1970 qal ...

13. Illi ghalhekk, zgur li ma ghandu jkun hemm l-ebda dubju li dak li jghid il-konvenut Gatt fl-ewwel eccezzjoni tieghu ma ghandhiex mis-sewwa u ghalhekk ghandha tigi michuda.

14. It-tieni eccezzjoni ta’ Ignazio Gatt tghid hekk: “Illi minghajr pregudizzju u, ghal kas li l-attur jirnexxilu jipprova li sofra xi dannu zghir dana ghandu jigi limitat ghall-perjodu bejn is-16 ta’ Novembru, 1969 u l-gurnata li fiha waqfu l-forrnituri ta’ *concentrates* billi ghar-rigward tal-forrnituri precedenti t-talba tinsab perenta mill-preskrizzjoni ta’ sentejn u fit-tieni lok ghandha tkun ristretta ghal xi telf ta’ flieles u mhux ta’ annimali ohra.”

15. Nghaddu biex nezaminaw l-ewwel parti ta’ din it-tieni eccezzjoni. Ignazio Gatt jghid illi d-danni ghandhom jigu limitati ghall-perjodu bejn is-16 ta’ Novembru, 1969 u l-gurnata li fiha waqfu l-fornituri ta’ *concentrates* billi ghar-rigward tal-fornituri precedenti t-talba tinsab perenta mill-preskrizzjoni ta’ sentejn.

16. Jibda biex jinghad mill-ewwel li l-ebda artikolu tal-ligi ma gie ndikat mill-konvenut ghar-rigward ta’ l-eccezzjoni tal-preskrizzjoni mqanqla minnu. Inghad li l-Qorti ma tistax *ex officio* taghti effett ghall-preskrizzjoni jekk din ma tigix eccepita mill-parti interessata – artikolu 2111 tal-Kodici Civili – u ma ghandhiex ghalhekk tfittex biex tara kienx applikabbli ghall-kaz xi preskrizzjoni partikolari li ma tkunx giet indikata b’mod car u esplicitu minn min jinvokaha (Vol. XXXIII/I/481; **Francis Bugeja *nomine* vs Indri Mercieca**, Appell Civili 29.05.2000). F’kull kaz pero’, irrizulta bl-aktar mod car mill-provi li l-attur Zakkarija Calleja qieghed jitlob id-danni minn Jannar, 1970 ’il quddiem (Ara Dok. D1 a fol. 290 tal-process 994/71/CFS).

17. It-tieni parti tat-tieni eccezzjoni tal-konvenut Gatt hija fir-rigward li d-danni, dejjem jekk hemm, ghandhom ikunu ristretti ghal flieles u mhux ghal annimali ohra. Diga rajna, fir-rapport imressaq mill-esponenti fil-kawza bin-numru 319/70 li rrizulta li Calleja kien jixtri minghand Gatt il-koncentrat ghat-tigieg u mhux ghall-majjali u ghalhekk id-danni li huma dovuti minn Gatt lil Calleja ghandhom ikunu limitati ghat-tigieg, inkluz il-flieles. Illi ghalhekk, din it-tieni parti tat-tieni eccezzjoni ghandha mis-sewwa u ghandha tintlaqa’.

18. Illi diga` rrizulta mill-atti processwali tal-kawza 319/70 li d-danni subiti mill-attur odjern Gew kwantifikati, a bazi tad-dokumentazzjoni esebita minnu u mill-addetti tieghu, kif ukoll mix-xhieda prodotta, senjatament dik ta' l-attur Zakkarija Calleja u tax-xhud Benjamin Grech fl-ammont ta' tlett elef erba' mija u sittax-il Ewro u tlett centezmi ta' Ewro (€3,416.03). Huwa dan l-ammont li huwa dovut lill-attur Zakkarija Calleja bhala danni.

19. Illi ghalhekk, filwaqt li l-esponenti jaghmel referenza ghall-provi kollha prodotti f'dawn il-kawzi u ghall-kunsiderazzjonijiet u motivazzjonijiet li huwa ghamel fir-rapport tal-kawza bin-numru 319/70 li ghandhom japplikaw *mutatis mutandis* ghal dan il-kaz, huwa tal-fehma li l-attur irnexxielu jipprova l-kaz tieghu u li tort tal-*concentrate* li Gatt biegh lill-istess attur Calleja, huwa sofra d-danni, liema danni ghandhom jigu kwantifikati fl-ammont ta' €3,416.03.

Konkluzjoni

20. Ghaldaqstant l-esponenti jissottometti li in vista ta' dak kollu hawn fuq premess, din il-Qorti ghandha taqta' u tiddeciedi din il-kawza billi filwaqt illi tichad l-eccezzjonijiet tal-konvenuti, salv ghal dak li inghad hawn fuq, tilqa' t-talbiet attrici limitatament kif hawn fuq premess u konsegwentement filwaqt li tiddikjara li l-konvenuti huma responsabbli ghad-danni subiti mill-attur Calleja, u dan kif hawn fuq ahjar spjegat, tikkundanna lill-istess konvenuti jhallsu lill-attur Zakkarija Calleja s-somma ta' tlett elef erba' mija u sittax-il Ewro u tlett centezmi ta' Ewro (€3,416.03);

L-imghaxijiet fuq l-ammont ta' €3,416.03 ghandhom jibdew jiddekoru mid-data tas-sentenza.

Bl-ispejjez ta' din l-istanza tkun a karigu esklussiv tal-konvenuti."

In eskussjoni l-Perit Legali ghad-domanda jekk l-ammont tad-danni li hu stabbilixxa fil-kawza li Zakkarija Calleja ghamel kontra Ignazio Gatt imbaghad rega' naqqsu wkoll

mill-ammont tal-kawza ghall-krediti li Ignazio Gatt kien qed jitlob minghand Zakkarija Calleja, wiegeb li iva. Fuq domanda ohra jekk it-talba ghall-kundanna tal-hlas tal-kreditu maghmula fil-kawza Ignazio Gatt kontra Zakkarija Calleja l-imghaxijiet kellhom jiddekorru mid-data tal-konsenja u dan peress li kien debitu kummercjali, irrisponda li iva.

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

Il-Qorti tirrileva li din il-kawza giet intavolata fl-1970 izda giet quddiem din il-Qorti kif presjeduta biss lejn l-ahhar tas-sena 2002. Tirrileva wkoll li nhlew diversi seduti meta l-atturi gew biex ihallsu d-dritt dovut lill-konsulent legali taghhom meta dan ma baqax jippatrocinahom u damu snin biex jirrisolvu din il-kwistjoni. Tirrileva wkoll li ghal numru ta' seduti l-Qorti giet iddisturbata fil-kors tax-xoghol taghha meta Carmel Gatt u Speranza Gatt iddeportaw ruhhom hazin fl-Awla.

Il-Qorti tibda biex tesprimi li hi taqbel mal-konkluzjonijiet raggunti u sewwa studjati mill-Perit Legali. Fil-fatt irrileva li l-partijiet kienu qablu fis-seduta tat-8 ta' Lulju, 2010 li l-provi fil-kawzi 994/71FS, 875/82FS u 319/70FS ghandhom jaghmlu stat u prova f'kull kawza. Illi naturalment *essendo* kawzi ta' natura civili, wiehed irid jimxi fuq il-bazi ta' probabilita`, naturalment b'apprezzament tax-xhieda kollha u tar-rapporti peritali.

Dwar l-ewwel eccezzjoni, din anqas hi eccezzjoni vera u propja u f'kull kaz hija michuda.

Ghalkemm fit-tieni eccezzjoni tieghu l-konvenut ghazel li jissolleva l-eccezzjoni tal-preskrizzjoni billi sostna li l-provi ghandhom jigu limitati ghall-perjodu bejn is-16 ta' Novembru, 1969 'il quddiem, il-Qorti tirrileva li t-talbiet tar-rikorrenti jirrigwardaw 1969 u bidu ta' l-1970 u ghalhekk l-eccezzjoni hija bla bazi. Inoltre l-Qorti tirrileva li fi kwalunkwe kaz il-konvenut ma indikax l-artikolu tal-ligi li fuqu qed jibbaza l-eccezzjoni tal-preskrizzjoni u certament ma jinkombix fuq il-Qorti li tfittixha hi.

Il-partijiet ma jaqblux dwar id-danni, izda dan l-aspett gie ezaminat fir-rapporti peritali tal-kawza odjerna u 319/70FS li ghalihom il-Qorti taghmel referenza. Il-Qorti tixtieq tirrileva li minn ezami tax-xhieda thoss li l-ikel ta' l-annimali mibjugh minn Gatt lil Calleja kien wiehed ghat-tigieg u l-flieles u ma kienx jinkludi wkoll majjali, u ghalhekk sewwa ghamel il-perit meta analizza l-ammont dovut mill-konvenut lill-attur fil-kawza odjerna li ezamina biss dak l-aspett.

Il-Qorti ma taqbilx mas-sottomissjoni ta' Zakkarija Calleja (fol 479) li l-konkluzjoni peritali dwar dan l-aspett hija skorretta u li hija bazata merament fuq kongetturi. Il-Qorti mhux sejra tirrepeti r-raguni indikata mill-perit f'dan ir-rigward ghax tinsab konvinta mill-oppost ta' dak li qal l-imsemmi Calleja. Anqas ma hu minnu dak sostnut fir-raba' paragrafu tan-nota li dan mhux kontradett minn Gatt. Fil-paragtrafu 6 tan-nota tieghu Calleja jirreferi ghad-domanda fl-eskussjoni fejn jissemmew il-figuri ta' 12% u 15% u l-Qorti tirreferi ghar-rapporti redatti mill-esperti li jindikaw car u tond il-figura ta' 10%. Illi ghalhekk il-Qorti taqbel mal-ammont likwidat mill-Perit Legali ta' €3,416.03.

Riferibbilment ghat-talba ghall-imghax il-Qorti tirreferi ghas-sentenza moghtija minnha kif presjeduta fis-17 ta' Marzu, 2010 fl-ismijiet **Maria Lourdes Brincat vs Giuseppe Brincat *et*** (Citazz. Nru.: 448/87FS) fejn inghad:
"Fuq dan l-aspett il-Qorti tirrileva li dwar imghax jinghad li l-principju generali hu li dan jiddekorri minn meta l-ammont dovut ikun gie likwidat. Il-principju hu li *in illiquidis non fit mora* ghax l-imghax ghandu jghaddi biss minn meta l-ammont huwa cert, likwidu u skadut u cioe` mhux minn xi somma da likwidarsi, fejn l-ammont mitlub jirrizulta li mhux kollu dovut. Jekk l-ammont ma jkunx likwidu d-debitur ma jkunx jaf kemm ghandu jhallas u mnhabba f'hemm ma jkunx jista' jhallas u ghalhekk ma jkunx moruz fil-pagament. Dan il-principju huwa konsegwenza naturali tal-fatt li qabel dik il-likwidazzjoni u approvazzjoni d-debitur ma jistax jinghad li jkun kostitwit ***in mora***. Ara f' dan is-sens dawn is-sentenzi fejn il-gurisprudenza tista' tghid hija pacifika:

Salvatore Camilleri noe vs Candida Dimech *ed altri* (9 ta' April, 1877) fejn il-Prim'Awla tal-Qorti Civili ddecidiet illi: ".............*il debitore di una somma non liquida non deve interessi se non dal giorno della liquidazione*............."

Negoziante Vincenzo Strati vs Tito Boselli *noe* (18 ta' Ottubru, 1909) fejn il-Qorti Kummercjali rriteniet illi:
"*I crediti illiquidi, sebbene commerciali, non producono interessi che dal giorno della liquidazione*".

Mallia Tabone Utrinque – 8 ta' Dicembru, 1903

Filippo Farrugia Gay vs. Padre Antonio Buhagiar dei Minori Conventuali *noe* (12 ta' Mejju, 1916) fejn il-Qorti ta' l-Appell qatghet illi:
"*Ma non essensdo chiesta una somma liquida, gli interessi non possono decorrere che dalla data della liquidazione, la quale nel caso sotto esame segue mediante la presenti decisione*".

Vincente Grech et vs. Onor. Prof. AIC John Gatt *noe* (24 ta' Ottubru, 1941) fejn il-Qorti ta' l-Appell ghal darb'ohra qatghet illi:
" ....meta s-somma ma tkunx likwidata l-imghax jibda jiddekorri mill-gurnata tal-likwidazzjoni".

Maria Ellul Bonnici *et* vs Felice Mercieca *et noe* (26 ta' April, 1950) Qorti Civili Prim'Awla:
"L-imghaxijiet ma humiex dovuti mill-gurnata tat-talba meta d-debitu jkun incert u illikwidu, izda mill-jum tal-likwidazzjoni u ta' l-approvazzjoni taghha".

William Sare` vs Carmel sive Charles Sammut – Qorti ta' l-Appell 29 ta' Mejju, 1988.

Anthony Mercieca vs in-Nobbli Salvino Testaferrata Moroni Viani et (16 ta' Dicembru, 1991):
"Ammont likwidu jew ammont illikwidu huma espressjonijiet ekwivalenti ghal ammont determinat jew ammont indeterminat u dawn huma dejjem riferibbli ghall-pretensjonijit avvanzata fit-talba ta' l-attur. Huwa l-attur li

jiffissa t-termini tal-pretensjoni tieghu u huwa jaghzel jekk jitlobx ammont minnu determinat jew jitlob ammont indeterminat li ghandu jigi determinat mill-Qorti".

Anthony Buhagiar pro et noe vs Edward Scerri – App Civili Superjuri tat-30 ta' Marzu, 2001.

Irid jinghad li kien hemm xi eccezzjonijiet ta' meta l-Qrati taghna hassew li l-imghax setgha jkun dovut qabel. Hekk insibu li fil-kawza deciza mill-Qorti ta' l-Appell fl-ismijiet **Francis Xavier Aquilina vs Andrew Mamo nomine** deciza fid-19 ta' Novembru 2001 inghad:
"Din il-Qorti allura mhix qeghda b'mod kategoriku tghid illi ma jistghux jezistu cirkostanzi fejn l-imghax ikunu wkoll dovuti fuq ammont li ma jkunx ghadu materjalment gie likwidat bl-applikazzjoni tal-principju *in illiquidis not fit mora*, specjalment fejn ir-responsabilita' ghad-danni tkun giet ammessa. Il-gurisprudenza illi l-attur "ma setghax jitlob interessi anterjuri ghall-prezentata tac-citazzjoni ghaliex hu ben stabbilit fil-gurisprudenza nostrali li f'kawza ta' likwidazzjoni jinghataw biss interessi mid-data tas-sentenza..........." hi s-suggett ta' zvilupp gurisprudenzjali li ghad irid jigi verifikat.
Omissis
B'dana kollu din il-Qorti f'kawza b'mertu bhal dak taht ezami ma kellhiex tonqos li tesplora l-possibilita' li dak il-principju jkun temperat fejn tkun ovvja l-assunzjoni ta' responsabilita' ghall-hlas tad-danni u fejn allura n-nuqqas ta' likwidita' tkun tirreferi ghal ammont pretiz, u mhux ghall-accettazzjoni tar-responsabilita` ghall-hlas tieghu. Fejn imbaghad l-ammont effettivament likwidat ikun jirrizulta li hu sostanzjalment l-istess bhal dak pretiz mill-kreditur, il-Qorti setghet tqis li kienu jokkorru cirkostanzi fejn kellha tassigura li d-debitur ma jigix avvantaggjat semplicement mir-riluttanza tieghu li jhallas bl-iskuza li l-ammont ma kienx determinat gudizzjarjament, billi jiffranka l-hlas ta' l-imghax sakemm l-ammont jigi definittivament likwidat." [kliem sottolineat minn din l-Qorti]

Posizzjoni simili ittiehdet fil-kawza deciza mill-Prim'Awla fil-kawza fl-ismijiet **Citadel Insurance p.l.c. vs Johann**

Ciantar deciza fl-20 ta' Gunju 2002 [Imh J R Micallef] fejn jinghad:
"Hija wkoll il-fehma taghha li meta talba ghall-hlas ta' danni hija maghrufa jew facilment determinabbli sa minn qabel jinbdew il-proceduri gudizzjarji li jkollhom jittiehdu biex jintalab dak il-hlas, l-imghax ghandu jiddekorri minn dak inhar li ssir l-ewwel intima b'att gudizzajrju (jekk dan ikun sar) u mhux minn dak inhar li eventwalment tinghata s-sentenza li tikkonferma dak l-ammont;" [kliem sottolineat minn din l-Qorti]

Fil-kawza deciza mill-Prim' Awla fis-16 ta' Ottubru, 2002 fl-ismijiet **Blye Engineering Company Limited vs Paolo Bonnici Limited** [Imh G Valenzia] b'referenza ghal *in illiquidis non fit mora* inghad:
"Din il-massima ma ghandiex applikazzjoni assoluta u jista' jkun hemm kazi fejn il-Qorti ma tapplikahiex, ghaliex diversament tkun qedgfha taghti vantagg lid-debitur. Kaz bhal dan huwa meta l-likwidazzjoni ma tkunx tista' ssir minhabba htija tad-debitur. Fuq din il-kwistjoni ikkummenta Giorgi (*Teoria Obbligaz* Vol III pag 202). U ara sentenza Vol LXXXI-I-359 **Schembri vs Dr. L. Buhagiar** 28/2/1997.

Ghalhekk il-principju generali hu li *in illiquidis non fit mora* ghax l-imghax ghandu jghaddi biss minn meta l-ammont huwa cert, likwidu u skadut ghalkemm tezisti l-possibilita' li dak il-principju jkun temperat fejn tkun ovvja l-assunzjoni ta' responsabilita' ghall-hlas tad-danni u fejn allura n-nuqqas ta' likwidita` tkun tirreferi ghal ammont pretiz, u mhux ghall-accettazzjoni tar-responsabilita` ghall-hlas tieghu."

Izda l-konsulent legali ta' l-atturi, in eskussjoni kien ghamel id-domanda lill-Perit Legali jekk l-imghaxijiet kellhomx jiddekorru mid-data tal-konsenja u dan peress li kien debitu kummercjali, irrisponda li iva.

Izda dwar imghaxijiet fil-kaz ta' obbligazzjonijiet ta' xorta kummercjali wiehed irid l-ewwelnett josserva dak li jghid l-artikolu 1141 tal-Kap 16. Dan jghid:

"1141 (1). Jekk l-obbligazzjoni tkun ta' xorta kummercjali jew jekk il-ligi tkun tidisponi li l-imghaxijiet ghandhom jibdew ighaddu *ipso jure*, l-imghaxijiet ghandhom ighaddu minn dak in-nhar li l-obbligazzjoni kellha tigi esegwita.

(2) F'kull kaz iehor, l-imghaxijiet ghandhom ighaddu minn dak in-nhar illi ssir sejha ghall-hlas b'att gudizzjarju, ghalkemm fil-ftehim ikun gie stabbilit zmien ghall-ezekuzzjoni tal-obblikazzjoni."

Ghalhekk jekk l-obbligazzjoni hi ta' natura Civili, meta jghaddi z-zmien tfisser li d-debitur ghandu jaghti, izda biex jibda jiddekorri mghax hemm bzonn ta' interpellazzjoni b'att gudizzjarju. Izda ma hemm bzonn ta' ebda interpellazzjoni fil-kaz ta' obbligazzjoni kummercjali. Il-fatt li jghaddi z-zmien hu bizzejjed biex id-debitur ikun moruz u ghalhekk l-imghax jiddekorri *ipso jure* mill-gurnata li fiha l-obbligazzjoni messha giet finalizzata (**A. Cilia vs Onor. Edgar Cuschieri**, Appell Superjuri Civili, 12 ta' Novembru, 1948 – XXXIII-1-356).

L-imghax fil-kaz ta' debitu kummercjali jiddekorri mid-data ta' meta jimmatura ghalkemm hemm uzanza ta' estensjoni (**Parienti vs Camilleri**, Appell Superjuri Civili, 17 ta' Jannar, 1912 – mhux pubblikata). Tali uzanza tista' titbiddel fil-kaz li l-partijiet ikunu ilhom jinnegozjaw ma' xulxin u hadd minnhom ma jkun talab imghax. Fil-kaz imsemmi gie kunsidrat li l-imghax kien dovut mid-data tat-tranzazzjoni. (Ara Appell Civili Superjuri, 26/3/1915 – XXII-I-368 **Caruana Scicluna vs Debono**). Infatti fl-operazzjonijiet kummercjali l-imghax huwa dovut bil-ligi, u meta ma hemmx dilazzjoni ghall-hlas l-imghax huwa dovut mill-gurnata tal-fattura (Elena **Torrano vs Lewis Theuma** – 10 ta' Dicembru, 1935 – Qorti tal-Kummerc – XXIX-III-192).

Izda fis-sentenza fl-ismijiet **Brigadier John Bell Mc Cance vs Antonio Sammut** deciza fl-14 ta' Marzu, 1949 mill-Onor. Qorti ta' l-Appell Superjuri Civili (XXXIII-I-439) insibu li l-Prim'Awla f'dak il-kaz kienet qalet:
"Illi hemm interessi moratorji li jitnisslu mill-gudikat u li jigu warajh, u hemm l-interessi konvenzjonali kif ukoll l-

interessi moratorji skaduti u dovuti in forza tat-talba gudizzjarja. Dawk ta’ l-ewwel speci huma posterjuri ghall-istess sentenza, u l-ohrajn jiddekorru se maj mill-gurnata tat-talba gudizzjarja, peress li huma anterjuri. Dawk ta’ l-ewwel speci jikkonservaw il-karattru taghhom ta’ interessi, u huma distinti mill-kapital, mentri l-ohrajn isiru haga wahda mal-kapital; u ghamlet referenza ghal Mattirolo, **Trattatato di Diritto Guidiziario Civile Italiano**, Vol. V, pa. 9, paragrafi 8 u 9; u fil-gurisprudenza lokali dejjem saret differenza bejn l-interessi dovuti “*per diritto di azione*” derivanti mil-ligi (bhal lukri kummercjali u l-konvenzjonali) u dawk dovuti “*officio judicis*” (bhal dawk dovuti bhala accessorji tas-sorti principali u moratorji). Infatti gie deciz illi dawk l-interessi ghandhom ikunu mahfura meta l-attur ma jkunx ghamel talba ghalihom u ghalhekk ma jkunx hemm il-kundanna. Imma dik ir-regola m’hijiex applikabbli ghal meta l-lukri dovuti “*ex stipulatu*” jew “*ope legis*”, u ghamlet riferenza ghas-sentenza ta’ din il-Qorti tal-15 ta’ Dicembru 1873 *in re* “**Piscopo vs Busietta**”, Vol. VI, pag. 718, u tal-25 ta’ Gunju 1874 *in re* “**Vallone vs Nicosia**”, Vol VIII pag. 145...”

Illi fuq l-eccezzjoni tal-gudikat gie ritenut illi hemm gudikat in kwantu l-lukri gew kanonizzati, imma ma hemmx gudikat fuq id-data minn meta l-interessi jiddekorru; ghaliex dawk is-sentenzi qatt ma setghu jaghtu lukri minn gurnata meta l-kreditu ma kienx validament likwidat: illi huwa principju stabbilit illi l-interessi jghaddu mill-gurnata tal-likwidazzjoni; u ghamlet referenza ghal sentenza ta’ din il-Qorti tal-25 ta’ Gunju, 1874 *in re* “**Vallone vs Nicosia**”, tal-15 ta’ Dicembru, 1873 *in re* “**Piscopo vs Busietta**”, u tal-Prim’Awla Civili 1903 *in re* “**Mallia Tabone utrinque**” (Kollez. Vol. XIX p. 83).

Il-Qorti ta’ l-Appell stess qalet:
“Illi fuq din il-kwistjoni hija haga certa fil-gurisprudenza taghna illi meta jkun hemm bzonn ta’ likwidazzjoni, kif gara f’dak il-kaz, peress li l-Emergency Compensation Board ta l-bazi ta’ dik il-likwidazzjoni biss, l-imghax jghaddu mis-sentenza li tkun hekk likwidat il-kreditu, meta t-talba tkun tikkomprendi anke l-imghax, u dana skond il-gurisprudenza izjed recenti anki ta’ din il-qorti. L-imghax

moratorji jibdew jghaddu mill-interpellazzjoni, ghaliex qabel ikun hemm il-prezunzjoni illi l-kreditur ma jkunx qieghed jinsisti ghalihom, ammenoche` ma jkunux interessati kummercjali jew "*ope legis*" jew "*ex stipulatu*".

E: KONKLUZJONIJIET:
Ghalhekk il-Qorti tichad l-ewwel eccezzjoni.

Tichad l-element tal-preskrizzjoni dwar it-tieni eccezzjoni.

Tilqa' l-eccezzjoni tal-konvenut dwar li l-ikel ghall-annimali kien intiz ghat-tigieg u flieles.

Tilqa' t-talba attrici li l-konvenut huwa responsabbli *in parte* ghad-danni li sofra l-attur.

Tillikwida l-istess somma fl-ammont ta' €3,416.03.

L-imghax jiddekorri mil-lum.

Spejjez kontra l-konvenut.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------